

LES ESCOLES NOVES, 1978-1981

*Dolors Saumell i Calaf
M. Lluïsa Tell i Rosich*

A l'Enric Solé i Gondolbeu

Quan l'estiu del 2005 teníem entre mans el projecte de fer una exposició dedicada a la construcció de les escoles noves de Vila-rodona, una de les primeres persones a qui volíem recórrer era l'Enric Solé. Ell hi havia estat present des dels inicis, ben segur en les primeres gestions. I al seu costat vam reviuir la il·lusió i el compromís, que recordava junt amb el seu germà Joan. La seva projecció de l'escola nova de Vila-rodona anava molt més enllà de l'edifici i ens portava a la reflexió sobre el paper de la pròpia escola, clau de volta de la millora d'un poble i d'un país.

1. EL CONTEXT DE LES ESCOLES NOVES

És a final dels anys setanta, i en plena transició política, quan neix el projecte de la nova escola de Vila-rodona. Es considera punt de partida de la transició el referèndum per la Reforma política celebrat el 15 de desembre de 1976, pel fet que representa un trencament dins del règim dictatorial. Aquest referèndum es caracteritza per una participació alta: a tot l'Estat (77%), a Catalunya (74,1%) i també a Vila-rodona (77,56%), i el vot afirmatiu és, en tots els casos, superior al 93%.

Poc després, el 15 de juny de 1977, hi ha les primeres eleccions en quaranta-un anys, eleccions a corts generals que porten a la formació d'un marc polític estable amb la restauració de la Generalitat i la constitució d'un govern provisional.

En poc temps, des del 1977 i fins el 1979, hi ha cinc processos electorals, i la xifra de participació més baixa és fins i tot superior al 63%, fet que ens porta al convenciment que es viuen moments envoltats de compromís, de debat social, i també d'il·lusió vers una nova societat.

És important assenyalar que a Catalunya la transició cultural i social precedeix de forma clara a la transició política amb iniciatives, entitats i activitats que es consoliden arreu del territori i que es comprometen amb un futur democràtic des de ben aviat, entrada ja la dècada dels seixanta. Aquestes iniciatives sovint comporten la formació d'un teixit cultural i social al si de la comunitat, amb ciutadans que es caracteritzen per una militància desinteressada. En el marc català, és l'any 1961 quan veu la llum Òmnium Cultural a Barcelona, i a final dels seixanta s'aferma al territori. A Vila-rodona és a l'any 1966, data de constitució del Casal de Vila-rodona, vertebrador de teixit social, al mateix temps que referent i punt de partida de més iniciatives.

Als anys setanta proliferen i s'enforteixen iniciatives culturals diverses, corals, centres excursionistes, associacions sardanistes, centres d'estudis, publicacions de caire local o comarcal... que porten a la vida pública a molts ciutadans de forma altruista. Vila-rodona en aquesta dècada es caracteritza per una important vitalitat cultural, i en són una mostra l'any 1974 la creació del Museu de Vila-rodona o l'aparició de la revista *Caliu*.

En l'aspecte educatiu, i en el context de l'Estat espanyol, una fita important és la Ley general de educación, de l'any 1970. Aquesta llei introdueix una reforma escolar, i per tant, suscita un important debat envers la problemàtica educativa. És considerada també el punt de partida d'una lenta recuperació i també de la incorporació del català al sistema escolar oficial.

A Catalunya, però, a l'igual que succeïa quan parlàvem dels aspectes culturals, en el pla educatiu hem de recular a la dècada dels seixanta, que es caracteritza per un treball sòlid i desinteressat des de l'àmbit educatiu, i que vol recuperar també la tradició pedagògica renovadora de Catalunya. Des de l'any 1965, l'Associació de Mestres Rosa Sensat destaca pel seu compromís amb l'ensenyament. Les escoles d'estiu representen, més enllà d'ampliar coneixements, el compartir experiències i reforçar conviccions amb la mirada posada en un futur sistema democràtic.

L'Escola d'Estiu de 1975 presenta un decàleg amb el títol *Per una nova escola pública* que és una clara mostra del pensament de renovació pedagògica imperant: escola catalana, laica, coeducadora, gratuïta i arrelada a l'entorn, instrument de desenvolupament social i ciutadà en la societat democràtica que es reclama. El document suposa una alternativa al sistema educatiu franquista ancorat en el tradicionalisme pedagògic i allunyat de les inquietuds culturals i de les demandes socials i polítiques de la majoria de la població. La proposta és una declaració nascuda amb voluntat d'influir en la futura política educativa de les institucions públiques democràtiques, tal com havien fet altres declaracions de les Escoles d'Estiu de l'etapa anterior a la Guerra Civil.

Es planteja, però, que cal superar grans reptes creats per una pesada herència del règim franquista, que presenta una important precarietat en tot el sector públic. De forma concreta, i dins de l'àmbit estrictament educatiu, hi ha una manca de places escolars, poca atenció als ensenyants que treballen en condicions precàries i amb un currículum obsolet i també una greu falta de mitjans. Els centres públics, amb importants mancances, estan amb una desigualtat important envers els centres privats.

Una pràctica en l'organització del sistema educatiu arreu del territori són les concentracions escolars iniciades a la dècada dels seixanta, i que es mantenen ben bé fins a final dels anys setanta. Estan fetes amb l'objectiu d'estalviar costos basats en l'eliminació dels llocs de treball dels mestres amb un nombre molt reduït d'alumnes. Hi convergeixen la insistència en la graduació escolar i en la igualtat d'oportunitats, però produeixen un fort impacte en les escoles petites, fins al punt que una part d'elles s'han de tancar i anar cap a pobles més grans.

A final dels anys setanta, però, la dinàmica canvia i hi conflueixen dos motius; per una part, les concentracions escolars deixen de ser rendibles perquè els costos que comporta una concentració escolar com el transport o el menjador augmenten més que els salaris dels mestres. En segon lloc, l'empremta de la renovació pedagògica, i més en especial el moviment de l'escola rural. Aquest moviment té, l'any 1979, una fita destacada amb la celebració de les Primeres Jornades d'Escola Rural, que es consolidaran amb una periodicitat anual; és significat que l'any següent, el 1980, les jornades, fetes a Tàrrrega, duen el lema "Aturem les concentracions". I, a poc a poc, s'obriran de nou escoles rurals; en concret l'any 1981, 21 escoles que havien estat tancades s'obren de nou a Catalunya.

A Vila-rodona, l'any 1977, i estant encara vigents les concentracions escolars per part de l'Administració, es veu la possibilitat de fer un grup escolar amb nens vinguts d'altres pobles. Per altra banda, l'escola del poble s'havia manifestat que era insuficient, i més, tenint en compte la necessitat de fer front a un creixement i a una possible concentració escolar.

En aquest context, i davant de l'oportunitat, es desencadena un moviment a favor de la construcció de les escoles; i un grup de persones, que formen part d'un teixit social sòlid i madur, cerquen la forma de fer-ho, on cal adreçar-se. Per tal d'assolir una major eficàcia, s'organitzen en el si d'una comissió Pro Construcció de les Escoles. I en aquells moments es posa la mirada en un determinat model d'edifici escolar que ha de ser obert, innovador, adient a una pedagogia activa, allunyada dels vells cànons uniformes.

Aquestes iniciatives veuen els seus fruits el gener de 1978, amb l'adjudicació provisional per part del Ministerio de Educación y Ciencia, de cinc aules d'EGB al poble de Vila-rodona. És l'inici d'una nova etapa, on es posa en moviment tot un poble: societat civil, entitats i persones, que fan aportacions per a la compra dels terrenys, que col·laboren en feines voluntàries els diumenges i que, en conjunt, fan possible una nova escola que neix envoltada de dinamisme i acollida per l'entusiasme de tot un poble.

2. ABANS DE LES OBRES: 1978-1979

2.1 LA COMPRA DELS TERRENYS I LES APORTACIONS VOLUNTÀRIES

El 31 de gener de 1978, la delegació provincial del Ministerio de Educación y Ciencia comunica a l'Ajuntament l'aprovació amb caràcter provisional de la construcció de cinc aules d'Ensenyament General Bàsic que es preveu esdevinguin una concentració escolar. No obstant això, l'aprovació resta vinculada a l'aportació d'un terreny per part de l'Ajuntament de Vila-rodona i a un mínim consens dels pobles afectats per la concentració escolar.

□ Els terrenys de les escoles abans d'edificar-se.

L'Ajuntament, junt amb la comissió local Pro Construcció de les Escoles, inicia un seguit d'actuacions, entre les que sobresurt el fet de saber transmetre a tot el poble la necessitat i la il·lusió en les noves escoles. Es fan reunions i es parla d'ajudes i d'auxilis econòmics especials de caràcter voluntari; tot es veu necessari per fer front a la despesa que ha de representar la compra dels terrenys.

Efectivament, el primer pas és buscar uns terrenys que es considerin idonis per a la construcció d'unes escoles, i, després de treballar en diferents possibilitats, es veu la conveniència de comprar un terreny a la partida dels Aubellons, amb una superfície de 27.080 hectàrees, propietat de la Sra. Elena Valentí, que està d'acord en la seva venda a l'Ajuntament.

El mateix mes de març, amb els terrenys ja escollits, es demana a entitats i veïns que facin les aportacions voluntàries en diners a les caixes. És així com en els inicis del mes d'abril de 1978 s'obren dues llibretes a nom de la comissió Pro Escoles, una a la Caixa Rural i l'altra a la Caixa de Pensions. Es reben impositcions (una part important oscil·la entre mil i vint mil pessetes) sobretot entre els mesos d'abril i agost del mateix 1978. Tot i amb això, aquestes llibretes tindran una durada de tres anys, data d'inauguració de les escoles noves. A més d'ajuts per a la compra dels terrenys, també hi ha persones que durant l'obra no poden treballar els diumenges al matí i volen també contribuir a la construcció de l'edifici amb aportacions de diners.

És important destacar, però, que la compra està avalada també pel dictamen de persones i entitats que segurament esdevenen clau en tot el procés. Les actes municipals ens informen del vistiplau de Josep Barril Miquel i d'Enric Solé i Gondolbeu, persones

de molta solvència moral a la població. Per altra banda, es fa al·lusió a dues entitats: la Cooperativa Agrícola i el Casal de Vila-rodon. Tots plegats representen i constitueixen part important del teixit social de la vila, i han de portar a bon fi la construcció de les noves escoles. D'aquesta manera, el ple de l'Ajuntament acorda facultar el seu alcalde, en Tomàs Gotarra, per tal que formalitzi la compra dels terrenys de les noves escoles, compra que es fa efectiva el mes de juny, i per l'import d'un milió de pessetes.

Per fer front a la despesa, però, cal demanar a la Diputació que deixi canviar la finalitat d'una subvenció a fons perdut destinada a la pavimentació dels carrers, que inicialment s'havia de dur a terme en els inicis de 1979. La Diputació respon de manera afirmativa, i es constata des de l'Ajuntament que aquest fet no ha de causar cap mena de perjudici ja que respon al sentiment de tot un poble.

2.2 NETEJA DEL BOSC I PRESENTACIÓ DEL PROJECTE

Un cop superades les dificultats en la compra dels terrenys, i amb la seguretat de tirar endavant el projecte, el dia 11 de setembre de 1978 es va fer una concentració de grans i petits a la plaça dels arbres amb aixades i cavaguets per tal de netejar el bosc de les escoles. A les onze hi va haver un esmorzar gratuït per a tots els col·laboradors.

Poc temps després, el 20 de novembre, la comissió local Pro Construcció de les Escoles, un cop s'ha decidit l'arquitecte que s'encarregarà de l'obra, que serà el Sr. Agustí Pujol i Niubó, convidà el poble a una reunió a les vuit del vespre al Cinema parroquial, lloc en el què es donarà a conèixer el projecte. Es demana especialment l'assistència de tothom, ja que el tema es considera molt important.

No serà, però, fins al mes de febrer de 1979 que l'arquitecte presentarà el pressupost, i aquest pujarà a la suma total de 9.984.290 ptes.

□ L'11 de setembre de 1978 s'aprofita per netejar el bosc de les escoles.

2.3 LA CONSTITUCIÓ DE LA COMISSIÓ GESTORA EN EL MARC DEL PRIMER AJUNTAMENT DEMOCRÀTIC

El 3 d'abril de 1979 se celebren les primeres eleccions municipals de la democràcia.

Llavors, Vila-rodona tenia una població de 1.095 habitants, amb un cens de 901 electors.

Amb aquesta xifra, li corresponien 9 regidors. La participació fou alta, d'un 73,81%, i amb una abstenció de 26,19%.

Es presentaren dues candidatures locals independents i el resultat fou de 6 per a la de l'Agrupació d'Electors Independents (A E Ind.) i 3 per a la de Demòcrates Independents (D. Ind.). Els regidors elegits per la primera candidatura foren Enric Solé, Josep Santesmases, Pau Barril, Josep Baluja, Clavé Miquel, Pere Robert. Per l'altra candidatura hi havia Josep M. Gotarra, Llorenç Rañé, Joan Casabona.

El nou ajuntament segueix endavant amb el projecte i constitueix una comissió per endegar l'obra de l'escola nova. Informa també els veïns a través del *Butlletí de Vila-rodona*, i en una reunió, el dia 24 d'octubre, per parlar de la construcció de les escoles.

En el mes de novembre de 1979, el *Butlletí de Vila-rodona* publica els membres que han estat escollits per a la Comissió Gestora per a la construcció de les noves escoles. Són els següents:

Clavé Miquel, president
Pau Barril, caixer
Josep M. Robert, secretari
Justa Soler, vocal Associació de Pares
Josep M. Cunillera, relacions amb les obres
Anton Vives, vocal
Josep M. Santó, vocal
Josep González, vocal
Josep Busquets, vocal
Josep M. Gavalda, vocal

2.4 L'ADJUDICACIÓ DE LES OBRES

Les obres de les escoles noves les faran els constructors de Vila-rodona Josep M. Busquets Alegret i Josep M. Gavalda Solé, que per a aquest efecte han d'agrupar temporalment les empreses de les que són titulars.

L'escriptura d'adjudicació d'obra es realitza el 19 de desembre de 1979 per part de la Delegació Provincial del Ministerio de Educación y Ciencia i contempla ara només quatre, i no cinc, unitats perquè ja no es realitzarà la concentració escolar prevista amb anterioritat. L'import del pressupost és de 9.258.653 ptes i es disposa d'un termini de cinc mesos i mig.

3. LES OBRES: 1979-1980

3.1 L'INICI DE LES OBRES I DEL TREBALL VOLUNTARI DELS MATINS DELS DIUMENGES

Les obres comencen el dia 13 de desembre de 1979, quan es fan els fonaments de les escoles. És també l'inici del treball voluntari d'una quarantena de persones que els diumenges treballaven des de les vuit del matí fins a l'hora de dinar. S'organitzava el treball i es distribuïen les feines en funció del nombre de persones que hi podien anar. Per altra part, molts dels que no hi van poder treballar hi contribuïren econòmicament. Les dones també col·laboraven preparant els esmorzars, que sempre anaven acompanyats de porrons de bon vi i una important quantitat de cafè.

Des de mitjan desembre de 1979 fins al mes de maig de 1980, les escoles van prenent forma amb una gran participació encoratjada des de l'Ajuntament al *Butlletí Municipal*.

❑ Fent formigó per als fonaments.

❑ El paviment.

❑ Els esmorzars de molts diumenges de l'any 1980.

3.2 LA POSADA DE BANDERA

La posada de bandera, el diumenge 11 de maig, esdevé una important festa popular, es prepara una matança del porc iniciada el dia abans a la cansaladeria de l'Ignasi Casanovas (cal Tocinaire), que contribuï també de manera desinteressada a fer llangonisses i embotits.

Ben aviat, a les vuit del matí, i com cada diumenge, molts vila-rodonins, una setantena, estaven convocats per començar el treball. A dos quarts de nou, s'encengueren els focs de l'escalivada. A les deu del matí dos noiets foren els encarregats de posar la bandera, al mateix temps que s'interpretava el "Cant de la Senyera". A continuació, en Josep Figueres va ser l'escollit per a fer el pregó de festa i, per acabar, l'esperat esmorzar de la matança del porc.

Aquell dia assistiren persones convidades, entre elles el delegat provincial del Ministerio de Educación, Alejandro Bañares, els inspectors de zona, el delegat cultural de la

□ La posada de bandera.

□ La festa del dia de la posada de bandera.

Diputació, el senyor Ventura, i molts d'altres. Tots ells, després de l'esmorzar, feren una visita cultural pel poble de Vila-rodon: al columbari, al Museu, a una exposició sobre les escoles i l'ensenyament, etc. I també tots ells marxaren amb un paquet amb una selecció dels embotits de la matança.

Fou una festa molt lluïda i els diaris se'n feren molt de ressò: *Diario Español*, *El Correo Catalán*, *La Vanguardia*; tots ells emfatitzaren la solidaritat i convivència demostrades en el transcurs de l'obra de l'escola de Vila-rodon.

3.3 LA INAUGURACIÓ

Tot i que el curs escolar comença, com és habitual, el mes de setembre, la inauguració s'espera al 2 de novembre, dia de la Fira, a les onze del matí, i es compta amb la presència del Conseller d' Ensenyament el senyor Joan Guitart, entre altres autoritats.

Es fa, per part de l'Ajuntament, una convocatòria al poble (al *Butlletí Municipal*) on es ressalta l'esforç de tots, que, des del mes de gener de 1980, ha donat com a resultat unes escoles que estan a punt per ser inaugurades.

Es tracta d'una inauguració amb molta assistència de públic, lluada, amb parlaments, personalitats i moltes fotografies que ens en deixen testimoni. L'acte s'acompanya amb coca i vi ranci per a tothom.

❑ Les autoritats el dia de la inauguració. Fira de 1980.

3.4 ELS COMPTES DE LES ESCOLES

Els mesos de gener i febrer de 1981 són mesos on encara es parla de les escoles. Es fa el balanç comptable. Primer es convoca una reunió el mes de gener i després, al febrer, ja es fan públics els comptes de les escoles, que es publiquen aquest mateix mes al *Butlletí de Vila-rodona*; són els següents:

Paletes	6.439.417
Fusters	406.685
Vidriers	52.498
Calefacció	772.742
Lampisteria	256.499
Electricista	502.645
Pintura	375.904
Alumini i ferros	458.507
Moviment de terres	291.247

Diversos (contractes obres...)	58.663
Esmorzars festes i obsequis	91.485
Pals i fil electricitat, Fecsa	101.380
TOTAL	9.907.574 ptes.

□ Les escoles a mig construir.

BIBLIOGRAFIA

GAY, Joan; PASCUAL, Àngels; QUITLLET, Rosa. *Societat catalana i reforma escolar: la continuïtat d'una institució*. Barcelona, Laia, 1977.

Institut d'Estadística de Catalunya: <http://www.idescat.es/>. (Consulta: 28/04/06)

RIQUER, Borja. *La Catalunya autonòmica 1975-2003*. Barcelona: Edicions 62, 2003 (*Historia de Catalunya*, IX).

Secretariat de l'Escola Rural de Catalunya: <http://erural.pangea.org/informacions/historia.htm>. (Consulta: 28/04/06).

SUBIRATS, Marina: *L'escola rural a Catalunya*. Barcelona: Rosa Sensat; Edicions 62, 1983.